

¹⁰ Botushnaskyy V. M. Misto v period avstriyskoho pravlinnya / V. M. Botushnaskyy // Chernivtsi: Istoriya i suchasnist (Yuvileyne vydannya do 600-richchya pershoi pysemnoyi zhadky pro misto) [Kol. monoh.] V.M.Botushnaskyy, S.V.Bilenkova, O.V.Dobrzansky ta in. Za zah. red. V.M.Botushnaskoho. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2009. – S. 79 – 154; Yoho zh Slovo pro yuviley ta in. // Tam samo. – S. 551 – 586.

¹¹ Chernivetsky universytet. 1875 – 1995. Storinky istoriy / Red. rada: S. S. Kostyshyn (holova), O. E. Panchuk (zast.. holovy), V. M. Botushanskyy (vidp. red.) ta in. – Chernivtsi: Ruta, 1995. – S. 3 – 41, 52 – 58, – 101 – 117, 119 – 123, 175 – 205 (u spivavt.); Chernivetsky natsionalny universytet imeni Yuriya Fedkovycha. Imena slavnykh suchasnykiv / Redkol. S.V. Melnychuk (holova), T.V. Marusyk, O.H. Ushenko, O.V. Anhelsky...V. M. Botushanskyy ta in. – K.: Svit uspikhu, 2005. – S. 14 – 35 (u spivavt.)

¹² Fakultet istoriyi, politolohiyi ta mizhnarodnykh vidnosyn Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriya Fedkovycha (1940 – 2011 rr.) [Kol. monohrafiya / Cherniv. nats.un-t im. Yuriya Fedkovycha: redkol: Botushanskyy V. M., Dobrzansky O. V. ta in. – Chernivtsi: Nashi knyhy, 2012. – S. 5 – 27, 46 – 66, 120 – 123, 152 – 162, 210 – 214, 432 – 460 (u spivavtorstvi).

¹³ Botushanskyy V. M. Pryyednannya Bukovyny do Avstriyi v konteksti avstro-turetsko-rosiyskykh vidnosyn V. M. Botushanskyy // Bukovyna v konteksti yevropeyskykh mizhnarodnykh vidnosyn (z davnikh chasiv do seredyny KhKh st. [Kol. mon.] V. M. Botushanskyy, S. M. Hakman, Yu. I. Makar ta in. Za zah. red. V. M. Botushanskoho. – Chernivtsi: Ruta, 2005. – S. 169 – 245; Yoho zh. Bukovyna i Khotynshchyna v zovnishniy politytsi yevropeyskykh derzhav u roky Pershoi svitovoyi viyny i borotby ukrayintsiv krayu za ukayinsku derzhavnist // Tam samo. – S. 229 – 448; Yoho zh. Pivnichna Bukovyna i Khotynshchyna v zovnishniy politytsi voyuyuchykh derzhav u roky Druhoyi svitovoyi viyny ta v period pislyavoyennoho vrehulyuvannya // Tam samo. – S. 643 – 743.

¹⁴ Botushanskyy V. M. Bukovyna: istorychnyy narys / V.M. Botushanskyy // Vyshcha pedahohichna osvita i nauka Ukrayiny: istoriya, siohodenna ta perspektivy rozvytku. Chernivetska oblast / Red. rada: V.H. Kremen, V.P. Andrushchenko, H.O. Nestorenko. Red. kol.: S.V. Melnychuk, T.V. Marusyk. V.M. Botushanskyy, M.H. Ivanchuk. Za zah. red. S.V. Melnychuka. Vidp. red. V.M. Botushanskyy. – K.: Znannya Ukrayiny, 2011 – 279 s: S. 12 – 13, 80 – 104, – 142 – 144.

¹⁵ Botushanskyy V. M. Rozvytok narodnoyi (pochatkovoyi) osvity v Chernivtsakh naprykintsi XVIII – na pochatku XX st. / V. M. Botushanskyy // Bukovynskyy zhurnal. – 2008. – #3. – S. – 137 – 146; Yoho zh. Rozvytok serednioyi osvity v Chernivtsakh u XIX – na poch.. XX st. / V. M. Botushanskyy // Chernivtsi v konteksti urbanistychnykh protsesiv Tsentral'noyi ta Skhidnoyi Yevropy XVIII – XX st.: Mater. Mizhnarod. nauk. konf. (6 – 7 trav. 2008). – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2008. – S. 69 – 87.

¹⁶ Botushanskyy V. Na zori borotby za zdorove y tryvale zhytтя (Narysy z istoriyi stanovlennya i rozvytku systemy okhorony zdorovya na Bukovyni v kintsi XVIII – na pochatku XX st.) / Vasyl Botushanskyy, Oksana Huchko. – Chernivtsi: Chern. nats. un-t, 2015. – 104 s.

¹⁷ Botushanskyy V. Ivan Kotlyarevskyy i Bukovyna (seredyna XIX – pochatok XX st.) (Do 110 – richchya vstanovlennya yomu pamiatnyka u Poltavi // V. Botushans'kyy //Bukovynskyy zhurnal. – 2014. – #2 (92). – S. 164 – 174.

¹⁸ Botushanskyy V. M. Holodomor 1932 – 1933 rr. – velyka trahediya ukayinskoho narodu / V. Botushans'kyy // Pamyati zhertv radyanskykh holodomoriv v Ukrayini. Materialy nauk. konf. (Chernivtsi, 24 veresnya 1993r.) // Redkol.: V. M. Botushanskyy (vidp. red.), V. F. Kholodnytskyy (sekretar), P. I. Yatsenyuk. – Chernivtsi: Ruta 1994. – S. 6 – 16; Yoho zh. Apohey antyselyanskoyi polityky bil'shovyts'koyi vlady / Vasyl Botushanskyy, Halyna Chayka // Natsionalna knyha pamati zhertv holodomoriv 1932 – 1933, 1946 – 1947 rr. Chernivetska oblast: Statti, spohady, dokumenty, spysky zhertv holodomoriv. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2008. – S. 57 – 67; Yoho zh. Svidchennya Botushans'koho V. M. // Tam samo. – S. 542 – 546.

¹⁹ Botushanskyy V. Nebezpeka zberezhennya symvoliv totalitaryzmu v toponimiyi Ukrayiny / Vasyl' Botushans'kyy // Bukovyns'kyy zhurnal. – 2015. – #2 (96). – S. 70 – 82.

²⁰ Uказ Prezydenta Ukrayiny vid 20 lystopada 2007 r. #1123 – 2007 // Uryadovyy kur'yer. 2007. – 5 hrudnya [Pro nahorodzhennya V. Botushanskoho ordenom «За заслуги» III stupenya].

УДК 94(477.85-25):378.4.091«195/20»

© Василь Ботушанський
(Чернівці)

РЕКТОРИ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ 50-Х РР. ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ. НА СТОРІНКАХ БУКОВИНСЬКОЇ ПРЕСИ

У пропонованій статті йдеться про те, як місцева (чернівецька обласна) преса висвітлювала життя і діяльність найбільш відомих ректорів Чернівецького університету, які керували закладом впродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Зокрема, згадується про К. М. Леутського, при якому значно розширилася мережа кафедр, дісталі розвиток науки фізики, хімія, біологія та ін., про К. О. Червінського, С. С. Костишину.

У статті наголошується що існуюча тривалий час tota літарна система в СРСР, в Україні не могла не впливати негативно на зміст, напрями, стиль керівництва згаданих керманичів університету. Разом з тим отримані студентами, молодими науковцями об'єктивні, системні знання з основ наук сприяли тому, що саме молоді кадри університету виступили разом з усім народом у 1991 р. за рішучі перетворення суспільства і проголошення незалежності України.

Ключові слова: К. М. Леутський, К. О. Червінський, С. С. Костишин.

В.Ботушанский (Черновцы)

РЕКТОРЫ ЧЕРНОВИЦКОГО УНИВЕРСИТЕТА 50-Х ГГ. ХХ – НАЧАЛА ХХI ВВ. НА СТРАНИЦАХ БУКОВИНСКОЙ ПРЕССЫ

В предлагаемой статье речь идет о том, как местная (черновицкая областная) пресса освещала

жизнь и деятельность наиболее известных ректоров Черновицкого университета, которые руководили заведением во второй половине XX – начале XXI вв.

В частности, упоминается имя К. М. Леутского, под руководством которого значительно расширилась сеть кафедр, получили развитие науки физика, химия, биология и др.

В период руководства К. А. Червинского осуществлялось значительное строительство общежитий, учебного и жилищного корпусов, увеличивалось количество высококвалифицированных кадров и др.

Ректор С. С. Костышин руководил университетом в советский период и при независимой Украине. Он благоприятствовал открытию новых факультетов, кафедр, значительному увеличению набора студентов, расширению связей с зарубежными учебными и научными заведениями и др.

Понятно, что существующая длительное время тоталитарная система в СССР, в Украине не могла не влиять негативно на содержание, направления, стиль руководства упомянутых руководителей университета. Вместе с тем полученные студентами, молодыми учеными объективные, системные знания по основам наук благоприятствовали тому, что именно молодые кадры университета выступили в 1991 году вместе со всем народом за решительные преобразования общества и провозглашение независимости Украины.

Ключевые слова: К. М. Леутский, К. О. Червинский, С. С. Костышин.

**V.Botushanskyi
(Chernivtsi)**

CHERNIVTSI UNIVERSITY RECTORS IN THE BUKOVYNIAN PRESS FROM 1950S TO EARLY 21ST CENTURY

The article deals with coverage of life and activities of the most famous rectors of Chernivtsi University in the local media in the second half of the 20th and early 21st centuries.

The author mentions K.M.Leutskyi who made a lot to expand departments and paid much attention to the development of physics, chemistry, biology and other branches of science.

During K.O.Chervinskyi's term new hostels, residential and educational buildings were built. He also managed to attract high-skilled professionals and faculty to the university.

Rector S.S.Kostyshyn was in office during soviet and Ukraine's independence period. He started new schools and departments, the enrollment increased drastically during that period and he also established contacts with foreign universities and schools.

It is clear that the long-time totalitarian system in the Soviet Union and Ukraine could not but adversely affected the content, directories, leadership style of the university leaders mentioned above. However, objective

and fundamental knowledge received by the students and young scientists led to understanding of necessary changes and they joined all people in 1991 to make drastic transformation of society and gain independence of Ukraine.

Keywords: *Rectors of Chernivtsi Univers, K.M. Leutskyi, K.O. Chervinskyi, S.S. Kostyshyn.*

Здобуття студентами вищої освіти – процес керований, оскільки підготовка спеціалістів – вирішальної сили суспільного процесу – справа державної ваги. Відповідно держава кожну ділянку цієї важливої справи доручає на місцях функціонування того чи іншого вищого навчального закладу (ВНЗ) мудрим, до свідченням державним людям – ректорам. Не був винятком у цьому відношенні і Чернівецький державний університет – нині національний імені Юрія Федьковича.

Найбільш відомим, талановитим керівником Чернівецького державного університету (ЧДУ), видатним ученим-біологом 50–60-х рр. був професор, заслужений діяч науки УРСР Корній Леутський, який прибув із Львівського університету і очолював ЧДУ в 1949 – 1968 рр. (При ньому навчався і автор цих рядків).

Особисто його публікацій чи про нього було у пресі приблизно 23, звичайно у традиційному тоді радянському дусі. Так, у його розлогій статті «Світлий палац науки»¹, присвяченій 90-річчю від дня заснування Чернівецького університету (1965 р.), як то було властиво, висловив спочатку критику на адресу колишнього керівництва Австрії і Румунії за використання ними університету як засобу германізації і румунізації українського населення Буковини. Далі навів приклади позитивних зрушень в університеті за 20 останніх років: зміцнення навчальної бази, зростання чисельності кадрів (400 викладачів, у т.ч. 8 професорів, 180 доцентів), відзначив кращу роботу кафедр і їх завідувачів математиків С. Д. Івашина, К. М. Фішмана, фізиків І. К. Верещагіна, А. Т. Самойловича, хіміків А. В. Памфілова, Г. Т. Пилигіна, біолога Г. Х. Молотковського, філолога Ю. О. Карпенка. Згадано про дослідження науковцями історії, народної творчості, природних ресурсів, економіки Буковини. Визначено завдання на майбутнє, звичайно, у «світлі» відомих рішень відомого «пленуму» щодо вдосконалення методів керівництва після усунення головного «волюнтариста» (М. Хрущова).

«Міцним» керівником був тоді Корній Матвійович і як адміністратор, і як господар-

ник, і як організатор науки. Дисципліну тримав сувору і серед викладачів, і серед студентів. Він був для нас, студентів, ніби грізним Зевсом на Олімпі з сивою гривою на голові і пронизливим поглядом, далеким і недоступним для більшості студентів. Особисто я за 5 років наблизився до тіла цього університетського божества лише раз, коли у його кабінеті отримував з його рук диплом про закінчення університету.

Звичайно, дисципліна – це порядок, послух, виконання. Однак зі своєю суворістю, навіть до певної міри диктатом після розвінчання відомого «культу» К. Леутського дещо не зорієнтувався у зміні обстановки, що підVELO його у кінці кар'єри на 19-му році керівництва. Більш молоді, сміливіші не хотіли миритися, як вони казали, з диктатурою, вимагали змін, у т. ч. й зміни ректора. Пригадую, був на таких бурхливих зборах, здається, у колишньому Будинку вчителя (нині дитячий театр), мабуть, десь у листопаді 1967 р., де виступаючи, особливо фізик В.М. Кондратенко, гостро критикували ректора за стиль керівництва, вимагали його відставки. І справді, така дочасна зміна керівництва відбулася у 1968 р.

Однак всі ті пертурбації не затерли добре справи К. Леутського. Про це гарно сказано навіть через 34 роки після його відставки у статті проф. Б. І. Мельничука «За добро треба віддячувати»². В основу статті покладено перебіг засідання вченої ради університету 27 грудня 2002 р., присвячену 100 – річчю від дня народження К. Леутського. На ній промовці високо оцінили його внесок у розвиток університету. «Все, те, що маємо нині, – сказав його спадкоємець, ректор на пенсії К. Червінський, – стоїть на фундаменті, який заклав К.М. Леутський».

Стільки ж (19 років) очолював університет наступник К. Леутського – хімік, проф. Костянтин Олександрович Червінський (з 1968 по 1987 р.). Він прибув з Дніпропетровська.

На сторінках періодики, переважно буковинської, зафіксовано не менше 30 публікацій, авторами яких були журналісти про нього чи він сам був автором у вигляді статей, виступів, інформацій про діяльність університету. Зупинимось на окремих з них у хронологічному порядку. У великому (на двох газетних смугах) інформаційному матеріалі «Орден на прапорі Чернівецького університету»³ з настою 100 – річчя його заснування і нагородження університету орденом Трудового Чер-

воного Прапора, крім промов керівних осіб республіканського і обласного рівнів вміщено і промову ректора К. Червінського. Він подякував радянській владі за нагороду, покритикував колишню австрійську і румунську владу за політику германізації й румунізації через університет (так вимагала тоді партія), а далі – про – успіхи університету при радянській владі. Зокрема, про допомогу ЧДУ інших ВНЗ СРСР, підготовку кадрів (кожний другий вчитель області – випускник ЧДУ), про розширення університету: діяло 11 факультетів, 49 кафедр, працювало понад 500 викладачів, у т. ч. 25 докторів наук і 260 кандидатів, наукова бібліотека (1,7 млн книг), йшло будівництво навчальних корпусів і гуртожитків, згадано, звичайно, і про «керівну» та «прямовуючу», і про «гідну зустріч ХХV з'їзу» КПРС», як було прийнято.

У статті «На передовій житті»⁴ у зв'язку з 60 – річчям К. Червінського подано його коротку біографію: злиденне життя у дитинстві на Вінниччині, навчання у вечірній школі, у ВНЗ, відправлення добровольцем на фронт у 1941 р., важкі бої, капітан, командир батареї. По війні – навчання у ВНЗ, захист кандидатської дисертації з хімії, вихід у світ праць з нафто-хімічного синтезу, захист докторської дисертації з проблем рідинно-фазного окислення вуглеводів. Робота у Дніпропетровському хіміко-технологічному інституті проректором з наукової роботи, з 1968 р. – ректор ЧДУ. Йдеться про новації у використанні дослідного обладнання в університеті, підвищення якості підготовки спеціалістів. Згадано про три його урядові нагороди і відрадні перспективи майбутньої діяльності.

У пресі не раз з'являлися короткі інформаційні повідомлення стосовно робочих зустрічей, виступів, поїздок ректора тощо. У матеріалі «Дружба народилася у Чернівцях»⁵ повідомлялося, що ректор К. Червінський у дев'ятій раз відкрив черговий щорічний зліт членів студентських клубів інтернаціональної дружби СРСР у Чернівецькому університеті, підкресливши важливу роль студентської молоді у боротьбі за мир. (Радянське керівництво лякало війною весь світ і, при цьому зображену миротворця). Сама по собі ідея дружби між студентами різних республік була цікавою, але це був також засіб русифікації молоді.

В інформації «Посвячення у студенти»⁶ зазначено, що 31 серпня 1981 р. ректор К. Че-

рвінський відкрив урочисті збори студентів першого курсу з добрими побажаннями, а в кінці студенти поклялися на вірність... керівництву КПРС (кому ж і ще тоді клялися?).

Зі статтею «Найвища зоря»⁷ ректор виступив у зв'язку з Днем захисту дітей, молоді, говорив про необхідність збереження миру, про «агресивні наміри» капіталістичних країн і «миролюбиву» зовнішню політику СРСР. А далі – про успіхи вчених університету, впровадження їх у виробництво. Тепло говорив про студентську молодь. «Нерідко мені... доводиться бувати у студентських гуртожитках, вести з нашою молоддю бесіди. Цікаво слухати наших вихованців, перейматися їхніми турботами...» Згадував також про співробітництво із Саскачеванським університетом у Канаді.

Цікаво, що й після відходу К. Червінського від університетського керма преса не обходила його мовчанням. Зокрема, у зв'язку з його 80-річчям газета «Молодий буковинець»⁸ повідомила про урочисті збори з цієї нагоди в університеті, схвальні промови на адресу ювіляра. Інша газета⁹ на другий день теж інформувала про цей же ювілей, про колишні здобутки К. Червінського. Подано і виступ ювіляра. Ще через чотири дні газета «Буковина»¹⁰, долучившись до висвітлення тих самих урочистостей і поздоровлень, повідала ще про такі добре справи при ньому: відкрито нові факультети, розширено навчальну базу, розвивалася наука, ювіляр мав 265 наукових праць, 2 монографії, підручник, 16 винаходів; під його керівництвом захищено 2 докторських і 27 кандидатських дисертацій. Автор цієї статті В. Мацерук також згадала, що у житті ювіляра всього було колись: «вдячних людських слів та шани, але й анонімок на замовлення, пояснювальних записок у відповідні органи...»

Через два роки у статті В. Крупка¹¹ згадується, що колишнім ректором К. Червінським першою була підписана угода у 1977 р. про співробітництво радянського ВНЗ (ЧДУ) з університетом у капіталістичній країні (Саскачеванський у Канаді), про перешкоди, про заборону Москвою поїздки Чернівецького науковця в Канаду в 1985 р.

У серпні 2002 р. К. Чернівського не стало, але ім'я його у буковинській пресі не забуто. У статті «Назавжди з нами»¹² у зв'язку з його 85-річчям від дня народження науковці ЧНУ М. Л. Свердан, О. С. Лявинець, А. Ф. Чобан

ще раз подали розгорнуту картину життя і діяльності колишнього ректора. Крім уже згадуваного раніше, зазначено, що під час війни К. Червінський був представлений до присвоєння звання Героя Радянського Союзу, але не отримав його. Поряд з визнанням його зусиль у навчальній і науковій роботі автори називають його «будівником», бо при ньому побудовано 5 гуртожитків на 2,5 тис. студентів і навчальний фізичний корпус. Ним засновано наукову школу з дослідження проблем рідинно-фазного окислення вуглеводів, опубліковано 270 наукових праць.

Згадано про К. Червінського і через 7 років після його смерті у статті декана хімфаку проф. О. Лявинця і доц. А. Чобан «Місія на півстоліття»¹³ з тією ж інформацією, але й деякими новими штрихами: К. Червінський не підписав горе兹вісного листа проти акад. Сахарова, через що не був призначений міністром освіти УРСР; К. Червінський докладав багато зусиль для збереження архітектурної пам'ятки – резиденції буковинських митрополітів – нині об'єкта культурної спадщини ЮНЕСКО.

Отже, К. О. Червінський залишився у пам'яті колишніх і почасти нинішніх працівників університету як високопрофесійний, обдарований, вмілий адміністратор і водночас чуйний, гуманний керівник з широким державним підходом до кермування такою складною сферою людського буття, як підготовка кадрів у вищій школі.

Чимало газетних статей, виступів перед різними зібраниями, повідомлень, коротких інформацій (всього не менше 50) знаходимо на сторінках буковинської преси про наступного ректора Степана Степановича Костишина, вихідця із Тернопілля, випускника біофаку ЧДУ, який очолював університет у 1987–2001 рр. Він керував ВНЗ на зламі двох епох: радянської і пострадянської.

Зупинимося на окремих з них. В одному з його інтер'ю 1989 р. йдеється про роль підготовчих відділень у ВНЗ, яким він загалом дає негативну оцінку¹⁴. Незабаром в інтер'ю він інформував громадськість про підписання угод з 5-ма ВНЗ СШ про наміри співпраці¹⁵.

На початку 1991 р., досить бурхливого, коли уже відбувалися певні зміни, письменниця М. Матіос поставила двом чернівецьким ректорам по кілька однакових питань, чи потрібно щось міняти у їхніх ВНЗ. Якщо ректор медінституту В. К. Патратій відповів, що сту-

дентам загалом не слід встриявати у політику, а отже не варто щось кардинально міняти, то С. Костишин відповів, що уже багато чого змінено в ЧДУ і буде далі мінятися¹⁶.

Були й матеріали полемічного характеру. Костишина звинувачували, що він на 70% поповнює ЧДУ галицькими студентами і викладачами. На конкретних цифрах спростовано таке твердження¹⁷.

У щорічному зверненні до першокурсників С. Костишин наголосив 31 серпня 1991 р., що вони починають навчання у зовсім новій політичній обстановці, тиждень тому проголошено незалежність України. Цій державі необхідні кваліфіковані спеціалісти, у тому числі майбутні випускники ЧДУ.

У зв'язку з 60-річчям С. Костишина окремі газети¹⁸ привітали його з ювілем, взяли інтерв'ю у його дружини Міри Василівни, письменників М. Івасюка і М. Матіос, проф. Р. Волкова, депутата облради Г. Філіпчука, які тепло відгукнулися про ювіляра. М. Матіос: хоч С. Костишин людина із колишньої Системи, але у переломний момент «скористався шансом очиститися од самообману, нерідко ходячи по лезу бритви... Його не раз викликали «на килим»... Система була нещадною... Він людина слова і справи». При цьому відкрито педагогічний, відновлено юридичний факультети, на черзі теологічний, Центр буковинознавства.

У інтерв'ю «Україні потрібні спеціалісти»¹⁹ С. Костишин інформував батьківську громадськість про правила прийому у ВНЗ, про закриття вечірньої форми навчання.

Велика кількість газетних публікацій з'явилася у вересні – жовтні 1995 р. про ректора Костишина у зв'язку з відзначенням (на прохання колишніх випускників Чернівецького університету, що проживали у Німеччині й Австрії) 120-річчя університету. Ректор в інтерв'ю повідав, хто що дарує університету, хто звідки і скільки приїде на урочистості²⁰.

У статті «Науковий і культурний центр краю»²¹ ректор С. Костишин подав коротку історію ВНЗ за 120 років, вказав, що діють 13 факультетів, 56 кафедр, навчається понад 10 тис. студентів, працює більше 700 викладачів, у т. ч. 70 докт. наук і 480 канд. наук. У наступних номерах газет²² широко представлено інформацію про 120 – річний ювілей ЧДУ, у центрі якого був ректор: про відкриття ним меморіальної дошки ректорам, вченій ради з коротким його вступним словом і наданням

ним слова багатьом гостям, оголошення ним про присвоєння почесних звань докторів і професорів ЧДУ групі вітчизняних і зарубіжних науковців.

Щоправда, знайшлися й критики ректора і його команди з уїдливими заголовками в газетах: «На позичені гроші іменини не справляють...»²³, «Нариси бурси». Колишні випускники ЧДУ, зокрема А. Дуда (нині доц. Могилянки), ганили ректора за низькопоклонство перед Австрією та інші вади. Можливо, у Дуди збереглася дріб'язкова зла пам'ять через те, що його критикували за порушення внутрішнього розпорядку в гуртожитку.

Ректору у березні 1996 р. доводилося уладжувати студентський страйк, що виник через невиплату стипендій²⁴.

У грудні 1996 р. ім'я ректора С. Костишина потрапило на сторінки кількох газет зі звільненням з роботи молодого науковця, викладача біофаку Юрія Macіkevича, до речі, вихованця ректора. Були звернення громадських організацій, політичних партій з пропозицією перевиборів ректора. У інтерв'ю газеті ректор пояснив, що при об'єднанні двох кафедр на біофакі завідувачем об'єднаної кафедри став 60-річний доктор наук (К. Термена), а не молодий доцент (Ю. Macіkevич), що й породило конфлікт, а згодом і звільнення. Дехто з кореспондентів дивився глибше і вважав, що претензії до ректора через згадане звільнення – це лише зачіпка, зв'язана з початком передвиборчої кампанії, бо контракт С. Костишина мав закінчуватися у 1997 р., і «багатьом хотілося б зайняти цю посаду. А Ю. Macіkevич – лише розмінна монета у боротьбі за «вищі цілі». Або ж таке твердження газети: комусь прагнетися сьогодні чиїмись руками звільнити ректорське крісло²⁵.

Для С. Костишина ця колотнеча закінчилася підтримкою колективу і новим призначенням на посаду ректора 1998 р. Інформація про його діяльність продовжувала з'являтися у пресі. Наприклад, у газеті «Час»²⁶ С. Костишин спростував чутки про можливе перетворення Чернівецького університету в полікультурний ВНЗ з німецькою, румунською та єврейською мовами викладання.

Особливо багатим на «газетний урожай» про ректора С. Костишина був 2000-й рік, зокрема, у зв'язку з визнанням ректора «Людиною 2000 – 2001 року» в номінації «Науковець». З цієї нагоди він дав широкі інтерв'ю про свої наукові здобутки, про співпрацю

ЧНУ з 12 зарубіжними ВНЗ, про присвоєння йому почесного доктора права Саскачеванського університету, почесного громадянина м. Лок-Хейвен (США), про кадрове зростання ЧНУ (працює 90 докторів і 470 кандидатів наук), під його керівництвом захищено 2 докторські і 15 кандидатських дисертацій. Номінант стверджував, що він добре знає життя університету, а тому йому легко керується цим освітнім закладом²⁷.

У квітні 2000 р. ректор С. Костишин підписав угоду про співпрацю з ректором Аугсбурзького університету Р. Блюном²⁸.

У червні 2000 р. ректор дав велике інтерв'ю для газети «Буковина», звернувши увагу на актуальні питання розвитку вищої школи: необхідність чіткого державного визначення освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», потребу подальшого введення нових спеціальностей і навіть факультетів, прищеплення студентській молоді національних ідеалів і культури, етики вихованої людини, заохочення до участі в наукових дослідженнях²⁹.

У вересні – жовтні 2000 р. шпалти країнових газет заряснили матеріалами про 125 – річчя Чернівецького уже національного університету, ректор одне за одним давав газетам інтерв'ю з приводу нового статусу ВНЗ. Пояснював, що для цього професорсько-викладацький склад повинен був складатися не менше з 12% докторів наук і 75% канд. наук (це було досягнуто), усі кафедри повинні очолювати доктори наук (інакше кафедра не може випускати магістрів) і працювати ефективно. Університет дістає ширші права, зокрема у використанні зароблених коштів³⁰.

На прохання газет «Час»³¹ і «Буковинське віче»³² ректор подав коротку історію університету, згадав, зокрема, що українські студенти у часи Австроїї і Румунії боролися за національні права в освіті, проти румунізації, а в часи горбачовської перебудови – проти русифікації, у наш час університет підтримує дружні зв'язки і співпрацює з багатьма вишами світу.

Про саме урочисте засідання вченої ради, яке відкрив і вів ректор С. Костишин 4 жовтня 2000 р., подала репортажі більшість газет краю³³. Повідомлено також, що у зв'язку з цим ювілеєм університету ректора нагороджено орденом «За заслуги» II ступеня і орденом святого князя Володимира I ступеня.

Надалі преса повідомляла про участь ректора у різних заходах: у кінці травня 2001 р.

відкрив в університеті міжнародну конференцію «Охорона історичних місць, досвід і перспективи»³⁴; у липні 2001 р. дав інтерв'ю газеті «Буковинське віче»³⁵ про новації у наступній вступній кампанії, про те, що статус національного дав університету можливість підвищити зарплату викладачів на 40%, як також і стипендії. Відповів ректор і на питання про перспективи майбутнього його перебування на посаді. «Думаю, що колектив оцінить належно роботу ректорату і ректора, безумовно, прийняв відповідне рішення. Тож будемо працювати разом»³⁶. Із цих слів випливає, що ректор був упевнений у наступному перебуванні й призначенні на посаду на певний термін. Така надійна підтримка була і від вченої ради, яка проголосувала за те, щоб рекомендувати міністру призначити С. Костишина ректором на наступний термін. Однак міністр-соціал-демократ (а соціал-демократи були тоді у фаворі) зігнорував волевиявлення вченої ради університету (бл. 60 голосів проти 16) і прийняв сухо політичне рішення.

Тож уже в одному з наступних номерів молодіжки³⁷ уже колишній ректор С. Костишин у зв'язку зі своїм 70-річчям відповідає під час інтерв'ю: «Переконаний, що нове керівництво буде йти саме... шляхом змінення авторитету університету... посилення його ролі як науково-освітнього і культурного центру нашого краю... Почуваю себе добре... Керую новою кафедрою... Я член ректорату... член вченої ради... У мене немає ні на кого образ. Тим більше, що мій учень, з яким я пропрацював 14 років, пішов на моє місце». Можливо, й так. Але така відповідь була продиктована уже іншими обставинами.

Незважаючи на відхід керівництва університетом (так чи інакше це мало відбутися), країнова преса не забувала про ректора С. Костишина і час від часу подавала ту чи іншу інформацію про його життя і діяльність.

Отже, понад 60 років Чернівецьким університетом керували три згадані у статті ректори. Як це відбито на сторінках преси, вони працювали в різних умовах, були досить відмінними один від одного за характером, стилем керівництва, навіть за ідеологією. Та будучи людьми, глибоко відданими благородній справі підготовки науково-педагогічних кадрів, багато зробили для зростання, змінення і розвитку університету, піднесення його престижу.

- ¹ Radyanska Bukovyna. – 1965. – 17 lystopada.
- ² Bukovyna. – 2003. – 18 sichnya.
- ³ Radyanska Bukovyna. – 1975. – 14 zhovtnya.
- ⁴ Radyanska Bukovyna. – 1979. – 2 chervnya.
- ⁵ Radyanska Bukovyna. – 1980. – 30 lystopada.
- ⁶ Radyanska Bukovyna. – 1981. – 2 veresnya.
- ⁷ Radyanska Bukovyna. – 1984. – 1 chervnya.
- ⁸ Molodyy bukovynets. – 1999. – 4 chervnya.
- ⁹ Bukovynske viche. – 1999. – 5 chervnya.
- ¹⁰ Bukovyna. – 2002. – 4 zhovtnya.
- ¹¹ Bukovyna. – 2002. – 4 zhovtnya.
- ¹² Bukovynske viche. – 2004. – 2 chervnya.
- ¹³ Bukovyna. – 2009. – 9 chervnya.
- ¹⁴ Radyanska Bukovyna. – 1989. – 22 veresnya.
- ¹⁵ Radyanska Bukovyna. – 1989. – 7 zhovtnya.
- ¹⁶ Radyanska Bukovyna. – 1991. – 19 sichnya.
- ¹⁷ Molodyy bukovynets. – 1991. – # 1.
- ¹⁸ Bukovyna. – 1992. – 6 lyutoho; Bukovynske viche. – 1992. – 6 lyutoho.
- ¹⁹ Bukovyna. – 1992. – 18 chervnya.
- ²⁰ Molodyy bukovynets. – 1995. – # 1; Nova bukovynska hazeta. – 1995. – 29 veresnya.
- ²¹ Bukovyna. – 1995. – 4 zhovtnya.
- ²² Molodyy bukovynets. – 1995. – 6 zhovtnya; Bukovynske viche. – 1995. – 7 zhovtnya.
- ²³ Bukovyna. – 1995. – 20 hrudnya; Molodyy bukovynets. – 10 hrudnya.
- ²⁴ Bukovynske viche. – 2000. – 12 kvitnya.
- ²⁵ Molodyy bukovynets. – 1996. – 13, 20 hrudnya; Bukovyna. – 1996. – 21 hrudnya; Posered zhytta. – 1996. – 18 hrudnya.
- ²⁶ Chas. – 1999. – 12 bereznya.
- ²⁷ Molodyy bukovynets. – 1999. – 31 hrudnya; 2000. – 6 sichnya; Bukovyna. – 2000. – 12 sichnya.
- ²⁸ Bukovynske viche. – 2000. – 28 chervnya.
- ²⁹ Bukovyna. – 2000. – 28 chervnya.
- ³⁰ Molodyy bukovynets. – 2000. – 15 – 21 veresnya.
- ³¹ Chas. – 2000. – 29 veresnya.
- ³² Bukovynske viche. – 2000. – 4 zhovtnya.
- ³³ Bukovyna. – 2000. – 6 zhovtnya; Molodyy bukovynets. – 2000. – 6 zhovtnya; Bukovynske viche. – 2000. – 14 zhovtnya.
- ³⁴ Chernivtsi. – 2001. – 1 chervnya.
- ³⁵ Bukovynske viche. – 2001. – 21 lypnya.
- ³⁶ Tam samo.
- ³⁷ Molodyy bukovynets. – 2002. – 13 lyutoho.

УДК 94 477.4 «17/18»

© Альона Богуцька
(Кам'янець-Подільський)
**ДЕМОГРАФІЧНІ ТА ЕТНОЦІОНАЛЬНІ
ЗМІНИ У СКЛАДІ НАСЕЛЕННЯ
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ:
ЧИННИКИ, ОСОБЛИВОСТІ І ТЕНДЕНЦІЇ
(1795–1858 рр.)**

У статті зроблено спробу здійснити аналіз державно-політичних, військових, економічних та станових чинників, які мали значний вплив на со-

ціально-демографічний розвиток Правобережної України кінця XVIII – першої половини XIX ст. З'ясовано, яким саме чином вищевказані чинники вплинули на етноціональний розвиток правобережного регіону та дати коротку характеристику обставин, які їх зумовлювали. Прослежено реалізацію російським самодержавством заходів впливу на мешканців Правобережної України, які мали своїм наслідком зміни в демографічному та етноціональному складі населення Правобережжя. Охарактеризовано особливості імперської політики щодо Правобережної України протягом XVIII – першої половини XIX ст., спрямованої на деукраїнізацію мешканців міст і містечок та посилення російського чинника в його суспільному житті.

Ключові слова: Правобережна Україна, російське самодержавство, соціально-демографічний розвиток, нація, унітство, рекрутська повинність.

**A. Богуцкая
(Каменец-Подольский)**
**ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ
И ЭТНОЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ
В СОСТАВЕ НАСЕЛЕНИЯ
ПРАВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЫ:
ФАКТОРЫ, ОСОБЕННОСТИ И ТЕНДЕН-
ЦИИ (1795–1858 гг.)**

В статье сделано попытку проанализировать государственно-политические, военные, экономические и сословные факторы, оказывающие значительное влияние на социально-демографическое развитие Правобережной Украины конца XVIII – первой половины XIX века. Выяснено, какое влияние они оказывали на этноциональные изменения правобережного региона и кратко раскрыто предпосылки, которые их обусловили. Прослежено реализацию российским самодержавием мер воздействия на жителей Правобережья, которые вызвали изменения в демографическом и этноциональном составе его населения. Охарактеризованы особенности имперской политики в отношении юго-западной окраины в течение XVIII – первой половины XIX ст., направленной на деукраинизацию жителей городов и мелких городков и усиление российского фактора в его общественной жизни.

Ключевые слова: Правобережная Украина, российское самодержавие, социально-демографическое развитие, нация, унитство, рекрутская повинность.

**A. Bogutska
(Kamianets-Podilskyi)**
**DEMOGRAPHIC AND ETHNIC CHANGES
IN THE POPULATION OF RIGHT-BANK
UKRAINE: FACTORS, FEATURES AND
TRENDS (1795–1858)**

Dynamic processes of statehood establishing in Ukraine; development of national consciousness of the Ukrainians; determining major trends of our state's